

This is especially true for Chinese students, for whom further teaching activity is often carried out precisely in the field of teaching piano playing.

The article reveals the main aspects of experimental research, the purpose of which is to check the effective pedagogical conditions for the formation of methodologically directed self-realization of the future teachers of musical art in the process of piano training. The ascertaining experiment is carried out on the basis of the following criteria: acme-intentional, cognitive-operational, activity-productive, creative-selective. Thanks to the developed criteria apparatus, methods and the scale of assessment, three levels of formation of the methodologically directed self-realization are defined: low level – “unmotivated”, medium level – “initiative”, high – “inventive”.

The stage-by-stage introduction of the following pedagogical conditions has been experimentally confirmed: actualization of the potential of the methodologically directed self-realization of the future music teacher-pianist at the process of mastering piano performance and pedagogical practice of its teaching (setting-reflexive stage); extrapolation of the methodological heritage of piano pedagogy in piano-performing self-training (competence stage); stimulation of self-organization of accumulation of methodological experience in the process of mastering the disciplines of piano training (self-organizing stage).

Key words: *piano training, methodologically directed self-realization, ascertaining and forming experiments, future teachers of musical art.*

УДК 378. 015. 31

Маріола Міровська

Університет ім. Яна Длугоша
в Ченстохова (Республіка Польща)

ORCID ID 0000-0002-4257-1528

DOI 10.24139/2312-5993/2018.05/153-164

СТУДЕНТ ЯК УЧАСНИК І СУБ'ЄКТ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ЗМІНА ПАРАДИГМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ

У статті на основі теоретичного аналізу стверджується важливість перегляду рольових позицій учасників освітнього процесу, зокрема на рівні закладу вищої освіти: студентів, викладачів та адміністрації. Установлено, що наукові здобутки щодо студента, як учасника освітнього процесу, переважно стосуються трьох позицій, а саме: адаптації студента до умов навчання в закладі вищої освіти, системи підтримки студента в закладі вищої освіти та розвитку студентського самоврядування в закладі вищої освіти. Стверджується, що формування позиції студента, як суб'єкта управління закладом вищої освіти, відбудеться за умов посилення акценту на взаємодії в системі «викладач-студент-адміністрація» та перегляду форм роботи зі студентом на основі ствердження позиції його самодостатності й набуття статусу правового суб'єкта з правом волевиявлення та самовизначення.

Ключові слова: *учасники освітнього процесу, студент, викладач, адміністрація, управління якістю.*

Постановка проблеми. Реформа сучасної освіти вимагає перегляду рольових позицій учасників освітнього процесу. Науковці зазначають, що минулим історичним здобутком у розвитку вищої освіти слід вважати

розгляд закладу вищої освіти аналогом виробництва, де позиція студента порівнюється із продуктом освітнього процесу, а викладача – із носієм та транслятором освітніх знань. Перехід у закладах вищої освіти на управління якістю зумовлює створення нової системи підходів щодо оцінки учасників освітнього процесу, де позиція користувача й виконавця інтегрується в позиції суб'єктів управління закладу вищої освіти. Наразі процеси гуманізації освіти та орієнтації на індивідуальний розвиток особистості в умовах глобалізації й формування інформаційного суспільства вимагають опанування позицією суб'єкта та встановлення партнерських стосунків між його учасниками (викладачами, студентами та адміністрацією), як умови і засобу досягнення узгодженого освітнього результату. Водночас процес реформування вищої освіти посилює інтерес щодо ролі кожного учасника освітнього процесу, що особливо є перспективно-значущим із позиції студентської молоді.

Аналіз актуальних досліджень. Питання реформування в Україні освіти постають предметом наукових досліджень різних сфер знань, що надає можливість застосувати міждисциплінарний підхід при їх вивченні. У цих дослідженнях особлива увагу приділяється процесам глобалізації (М. Акуліч, О. Карпюк, В. Світлична, Т. Чистіліна), формуванню інформаційного суспільства (І. Кулага, А. Ярошенко, 2007), демократичному розвитку освіти в Україні (Л. Кринець, Л. Шевлюк, 2015), а також питанням якості освіти (І. Анненкова, О. Овчарук, А. Ярошенко, 2007). Нова освітня парадигма представлена цілою низкою робіт українських учених, зокрема: В. Андрушенка, С. Андрейчук, В. Бикова, В. Бондара, В. Кременя, Н. Ничкало, В. Олійника, З. Рябової, О. Сухомлінської та інших учених української науки (Андрейчук, 2007; Шевлюк, 2015; Рябова, 2016).

Натомість, незважаючи на підвищений інтерес до окресленого кола питань, вони розглядаються переважно в контексті переходу освітньої політики від старої до нової парадигми з акцентом на можливі труднощі та недосконалість існуючої системи. На нашу думку, для вивчення ситуації студентської молоді в контексті світових змін та реформування освіти в Україні слід ставити питання в наступному формулюванні: які відбуваються системні зміни і яким чином їх слід урахувувати у процесі реформи, щоб їхні надбання послуговували учасникам освітнього процесу: студентам, викладачам а також розвитку самої організації закладу вищої освіти. Відповідаючи в нашій статті на це питання, ми прагнули більше зосередити увагу саме на студентах як учасниках і суб'єктах освітнього процесу.

Мета статті – визначити в українських наукових джерелах напрями змін позиції студента закладу вищої освіти в умовах сучасних викликів та змін освітньої парадигми.

Завдання дослідження: 1) здійснити пошуково-аналітичну роботу в українських наукових джерелах на предмет вивчення позиції студента в

закладі вищої освіти в контексті міждисциплінарних знань; 2) виокремити чинники, які слугують зміцненню позиції студента як учасника навчально-освітнього процесу та суб'єкта управління закладом вищої освіти.

Методи дослідження. Для проведення дослідження ми опиралися на методологію міждисциплінарного підходу. Нами були обрані методи теоретичного аналізу українських літературних джерел з обраної проблематики у сфері психології, педагогіки, соціології, права, державного управління тощо.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел показав, що увага науковців переважно зосереджена на лінійних характеристиках трьох основних позицій освітнього процесу, як-то: носії знань (викладачі), отримувачі знань (студенти) та організація закладу вищої освіти (адміністрація та матеріальні фонди). Дослідженням було відмічено, що фокус уваги щодо позиції викладача переважно зосереджений на кваліфікаційних його характеристиках та педагогічній майстерності, де піднімаються питання вдосконалення методик викладання в закладі вищої освіти, науково-методичного забезпечення програм викладання навчальних дисциплін а також пошуку та впровадження сучасних методів інформаційно-технологічного забезпечення навчального процесу (І. Зязюн, Н. Кухарев, І. Кривонос, В. Кан-Калик, О. Обривкіна, 2010, О. Малнацька, Н. Мирончук, 2014, М. Фіцула, 2006, І. Харченко, А. Щербаков).

Щодо закладу вищої освіти, як організації, фокус уваги дослідників переважно зосереджується на питаннях функціонування закладу вищої освіти та управління ним, а також матеріального забезпечення його навчально-наукового процесу (Фіцула, 2006). *З боку адміністрації* акцент робиться на покращенні матеріальної та навчально-наукової бази закладу вищої освіти, створенні умов для фізичного і особистісного розвитку студентів та організації їх дозвілєвої активності, у тому числі й засобом формування системи студентського містечка. Прикладом останнього в Україні може бути територія «Київського політехнічного інституту ім. Ігоря Сікорського», Національного Університету імені Тараса Шевченка, а також Університету менеджменту освіти НАПН України (Київ), що можна спостерігати при огляді територіального розташування цих закладів вищої освіти.

Відносно позиції студента фокус уваги науковців більше зосереджений на чинниках навчальної успішності/неуспішності студента та його освітніх здобутках (Андрейчук, 2007). Наразі в контексті цього дослідження нас найбільше цікавила позиція студента, який, виступаючи носієм інформаційного суспільства, має опанувати у процесі здобуття вищої освіти набутий попередніми поколіннями традиційний набір знань. Учені зазначають, що в такій ситуації носіями знань виступають обидві сторони і традиційний розподіл «отримувач та надавач знань» уже не відповідає сучасній ситуації вищої освіти.

Опираючись на міждисциплінарний підхід хочемо зазначити, що питання вивчення позиції студента, як учасника освітнього процесу, найбільше вивчено у сфері психології, зокрема щодо адаптації студента (Кармалонов, 2007), розгляду освітнього середовища з позиції збереження здоров'я студента (Іванюк, 2009), створення програм соціально-психологічної підтримки студента на період навчання в закладі вищої освіти (Рогачова, 2016). У цьому ракурсі досить вагомий внесок наукових досліджень стосується вивчення особливостей підтримки студента в ситуаціях, які регулюються відповідними законодавчим актами й передбачають отримання певного виду соціальної допомоги, як-то: забезпечення гуртожитком на безоплатній основі, зарахування у ЗВО на пільговій основі (поза конкурсом, засобом спрощення процедури зарахування до ЗВО тощо). Це також ситуації, які обмежують можливості студентів щодо успішного опанування знаннями наукових дисциплін, зокрема в ситуаціях «перебування у складних життєвих обставинах» (Мосейчук, 2015), студентів із тимчасово непідконтрольних окупованих територій (Донецької та Луганської області, а також автономної республіки Крим), студентів, які мають фізичні обмеження щодо слугу, зору, рухової мобільності (Іванюк, 2009), а також студентів із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (Кузьмін, 2012) тощо. Також науковцями аналогічно вивчаються й інші ситуації студентів, у яких вони можуть потребувати підтримки під час навчання в закладі вищої освіти. До таких ситуацій науковці і практики відносять ситуації походження студентів із дискантних сімей, а також щодо навчання іноземних студентів та за програмою студентських обмінів. У цьому контексті слід відмітити і роботи, які присвячені особистісному становленню студента та його професійному розвитку під час навчання у ЗВО (Кармадонов, 2007; Бабак, 2015), а також особливості застосування різних педагогічних технологій для зміцнення його особистісного, професійного, фізичного та зберігаючого здоров'я потенціалу (Комарова, 2015).

Проведений аналіз наукових джерел надав можливість переконатися, що існують об'єктивні обставини, опанування якими вимагає від студента як певних зусиль, так і певної зовнішньої підтримки, яка має декілька напрямів: з боку родини студента, з боку громади й суспільства та з боку самого закладу вищої освіти з її втіленням у викладацько-студентській взаємодії. Дослідження доводять, що особливої підтримки студенти потребують у перший рік навчання в закладі вищої освіти, що співпадає з опануванням ними нової стадії вікового розвитку – дорослості. Дослідники стверджують, що в перший рік навчання у ЗВО студенти мають пройти три типа адаптації: *формальну* щодо нового середовища життєдіяльності; *суспільну*, що стосується процесів інтеграції у студентське життя та *дидактичну* щодо опанування способами навчання у вищій школі (Maslow, 1967). У період навчання в закладі вищої діяльності

освіти студентам слід опанувати нові методи навчальної діяльності, сформувати нові навички організації розумової діяльності, самоосвіти, самовиховання й самоорганізації; співставлення навчальної діяльності із професійним самовизначенням, а також новими підходами щодо оцінювання і контролю результатів навчання та процесом регулювання режиму в системі координат: навчання-дозвілля-побут (Рогачова, 2016). Щодо останньої позиції, то, на нашу думку, до названої системи координат слід додати позицію «праця» та «зв'язок із родиною», оскільки сучасні студенти поєднують працю і навчання, а проживання поза родиною актуалізує важливість підтримки з нею зв'язку.

Водночас низка досліджень указує на засоби, які слугують інтеграції молоді людини в нове освітнє середовище закладу вищої освіти. Так, дослідниця Ю. Мосейчук відмічає, що посв'ята у студенти, що проводиться перед навчальним роком у спортивному комплексі Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, закладає підґрунтя щодо посилення у студентів вироблення необхідних адаптаційних механізмів (Мосейчук Ю., 2015). Також науковці і практики вказують, що навчальна та виховна складові освітнього процесу мають супроводжуватися третьою стороною – психологічним супроводом студентів (Бабак, 2015; Пляка, 2016). Зазначається, що допомога має надаватися всім учасникам освітнього процесу (студентам та їхнім батькам, викладам і адміністрації) за різними напрямками й опиратися на потенціал студента та врахування його вільного вибору (Бабак, 2015). Цей підхід підтримується й іншими науковцями і пропонується впроваджувати в закладах вищої освіти незалежно від напрямку фахової підготовки (Пляка, 2016). Більше того, пропонується організувати супровід не лише студентів, а й їхніх батьків, зокрема прийомних, а також батьків студентів із обмеженими функціональними можливостями, оскільки студенти з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та з обмеженими функціональними можливостями, потребують під час опанування вищою освітою особливої підтримки, до якої мають бути підготовлені їхні батьки (Кузьмін, 2009). Організаційною формою такої підтримки пропонується створення психологічних служб, а також студентських соціальних служб. Остання виконує подвійну функцію як першого місця роботи студентів під час навчання в закладі вищої освіти і як організаційно-консультативної підтримки студента у процесі його навчання та на основі практики «рівний-рівному» та засобом залучення фахівців (Романова, 2005).

Інший виділений нами напрям підтримки студента під час його навчання в закладі вищої освіти стосується підтримки власне розвитку самого студента, його творчого потенціалу, що розглядається чинником суспільного прогресу та державного розвитку (Гнатиши, 2015). Тут підкреслюється значення міжнародного співробітництва, програм студентських обмінів, освітньої проектної діяльності, наукових заходів міжнародного рівня тощо.

Водночас, визнаючи потребу студента щодо підтримки у процесі опанування вищою освітою, слід відмітити, що задачею цього періоду життя молодшої людини є опанування соціального простору та здобуття самостійності. Пролонгація системи патерналістичної підтримки може формувати тенденції споживацтва та утриманства, вимагацької або залежної поведінки, а також схильності до лобювання засобом залучення третіх осіб, зменшуючи тим самим власну активність у напрямі здобуття навичок самостійного життя та процесу дорослішання (Кліманська, 2007).

На посилення вище сказаного виступає наступний напрям студентського життя – це студентське самоврядування як активна позиція студента в напрямі власного громадянського становлення. Студентське самоврядування, зародившись у протиставленні зовнішній академічній системі освіти, покликано виражати й посилювати думку молоді щодо власного волевиявлення, зокрема в контексті процесу та умов здобуття академічної освіти. Наразі в Україні кожний заклад вищої освіти має власний орган студентського самоврядування, члени якого долучаються до різних форм діяльності (навчально-освітньої та наукової, побутової та дозвілєвої, спортивної тощо), у тому числі і прийнятті управлінських рішень керівництвом закладу вищої освіти [21].

Залучення студентства до прийняття управлінських рішень у системах, які різняться силою влади від авторитарної до демократичної, студенти отримують різний досвід управління. По суті студентське самоуправління виступає і як форма апеляції, і як посилення політики управлінських рішень закладу вищої освіти, діяльність яких спрямовується державною політикою. Сучасні дослідження у сфері освіти досить багато уваги приділяють вивченню різних аспектів її реформування щодо децентралізації, демократизації, формування інформаційного суспільства та створення єдиного інформаційно-освітнього простору в умовах посилення процесів глобалізації (Ярошенко, 2007). Водночас дослідники виділяють певні індивідуальні й системні ризики процесів реформування освіти в Україні, та загалом у світі, як-то:

- *ризик результату* – прагнення швидкого відреагування на вимоги часу посилює віргідність рішень, які в перспективі будуть некорисними – (Ліствіна, 2012);
- *ризик комодифікації освіти* – перетворення освіти на товар із втратою культурної цінності та ресурсу наступності в суспільному розвитку (Вовк, Гальонкіна, 2016; Кармалонов, 2007);
- *ризик посилення споживацтва* внаслідок домінування моделі трансляції готового знання в медійно-інформаційному просторі (Петренко, 2016);

- *ризик стандартизованої системи* щодо створення штампів і зниження індивідуальної цінності та права на помилку як основи розвитку (Ярошенко, 2007).

Науковці зазначають, що реформа освіти передбачає системний перегляд її концептуальних положень та розробку нової світоглядної парадигми освіти, що має дозволити перейти від процесів освоєння освітнього стандарту до нової соціокультурної організації процесу освіти (Петренко, 2016). Сучасна освітня парадигма орієнтує розвиток вищої освіти на її реалізацію у відкритому освітньому просторі на основі суб'єктно-суб'єктних взаємин у набутті досвіду пізнання, де результатом є розвиток особистості кожного з учасників освітнього процесу, а знання виступають засобом пізнавальної діяльності (Равчина, 2005; Дегтярьова, 2013). Наразі науковці відмічають, що сучасна освіта вимагає налаштування на взаємодію, співучасть та партнерство, що можливе за умов розбудови особистісно-орієнтованої освітньої системи. Сучасні дослідники освітнього простору відмічають, що середовище закладу вищої освіти може виступати соціалізуючим та громадянсько-виховним за умов посилення суб'єктивної позиції студента засобом ствердження діалогічної взаємодії та організації навчального простору для розгортання мисленневої діяльності студента й можливостей для його самостійного вибору, створення системи зворотного зв'язку. Можна згодитися із Т. Равчиною, що головні принципи і напрями організації взаємодії студентів із освітнім середовищем у вищій школі передбачають: 1) забезпечення зовнішніх умов, сприятливих для розвитку суб'єктно-суб'єктної взаємодії викладачів і студентів; 2) створення соціально-психологічної, ділової атмосфери; 3) спільне визначення студентами правил, норм навчально-пізнавальної діяльності, поведінки, що регулюють навчальний процес та їхню міжособистісну взаємодію; 4) організацію різноманітних видів навчально-пізнавальної діяльності як набуття досвіду (Равчина, 2013). Суб'єктна позиція студента набувається за певних умов організації взаємодії в освітньому середовищі закладу вищої освіти, де стверджується значущість наукової інформації та формується інтерес до її пізнання, створюються можливості організації мисленневої діяльності студента на основі власного вибору та набутті власних когнітивних стратегій пізнання. Вся означена діяльність розгортається на основі взаємодії й дотримання міри втручання у процес навчально-пізнавальної діяльності студента (Равчина, Тюріна, 2016).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проведений аналіз указує, що освітній процес перебуває в ситуації різноспрямованих впливів, де позиція студента неврівноважена відповідно до адміністративно-навчальної системи з її традиційною системою репродуктивної трансляції знань та домінуючою позицією викладача. Натомість сучасні умови змінюють ситуацію, де молоде покоління має

більше доступу до знань, вимагаючи зміни концепту навчання в напрямі посилення взаємодії в системі «викладач-студент», а також перегляду системи підтримки студента в розбудові його побутово-соціального контексту життєдіяльності в умовах закладу вищої освіти. Трактуювання студента з позиції його дефіцитарності (побутової, навчальної, соціальної тощо), що потребує додаткових програм підтримки, має змінитися на систему пропозицій, де вибір здійснює студент на основі створення в закладі вищої освіти атмосфери спільної взаємодії всіх учасників освітнього процесу задля вирішення спільних освітніх завдань.

Проведений аналіз позиції студента, як учасника освітнього процесу, надає можливість окреслити напрями формування його самостійної позиції, що стосуються: 1) вікових показників формування почуття дорослості, що має підтримуватися через пошанування та врахування думки студента; 2) актуальної ситуації професійного становлення, чому має слугувати створення атмосфери вільного вибору й мисленнєвої діяльності; 3) формування активної громадянської позиції засобом прозорості та інформаційного доступу до процесів управління закладом вищої освіти; 4) пошуку шляхів укріплення життєвого потенціалу студента без пониження його здатності до самостійності. Останній напрям потребує більш детального вивчення і може послугувати предметом подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрейчук, С. К. (2007). *Державне управління реформуванням вищої освіти в Україні в контексті Болонського процесу* (автореф. дис. ... канд. з держ. управління: 25.00.01). Львів (Andreichuk, S. K. (2007). *Public administration of higher education reform in ukraine in the context of the Bologna Process* (PhD thesis abstract). Lviv).

2. Бабак, К. В. (2015). Психологічний супровод професійного розвитку студентів педагогічного ВНЗ. *Проблеми сучасної психології*, 2 (8), 28–33 (Babak, K. V. (2015). Psychological support of professional development of students of the pedagogical university. *Problems of modern psychology*, 2 (8), 28–33).

3. Гальонкіна, Ю. С. (2016). Масовізація та комодифікація сучасної вітчизняної юридичної освіти як вияви глобалізаційних тенденцій. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*, 2, 65–75. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2016_2_8 (Halionkina, Yu. S. (2016). Massivization and comodification of modern domestic legal education as a manifestation of globalization tendencies. *Scientific bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 2, 65–75. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2016_2_8).

4. Гнатишин, І. Л. (2015). Творчий потенціал студентів як важливий чинник суспільного прогресу держави. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*, 11, 18–23 (Hnatyshyn, I. L. (2015). Creative potential of students as an important factor in the social progress of the state. *Bulletin of Lviv State University of Life Safety*, 11, 18–23).

5. Дегтярьова, Г. (2013). Педагогічна взаємодія у контексті якісної професійної підготовки фахівців у ПТНЗ. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 4, 64–74 (Dehtiareva G. (2013). Pedagogical interaction in the context of qualitative professional training of specialists in vocational schools. *Pedagogy and Psychology of Professional Education*, 4, 64–74).

6. Іванюк, І. Я. (2009). Адаптація студентів з обмеженими можливостями в умовах інтегрованого навчання. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*, 6 (8), 24–32 (Ivaniuk, I. Ya. (2009). Adapting students with disabilities in an integrated learning environment. *Actual problems of education and upbringing of people with special needs*, 6 (8), 24–32).

7. Кармадонов, О. А. (2007). Соціальна адаптація в міжпоколенчеській перспективі: на прикладі інституту освіти. *Соціально-гуманитарні знання*, 6, 155–171 (Karmadonov, O. A. (2007). Social adaptation in an intergenerational perspective: on the example of the institute of education. *Social and Human Knowledge*, 6, 155–171).

8. Кліманська, М. Б. (2007). *Психологічні чинники схильності молоді до соціального утримання* (дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05). Львів (Klimanska, M. B. (2007). *Psychological factors of young people's propensity to social dependency* (PhD thesis). Lviv).

9. Комарова, Н. М., Зінченко, А. Г., Дікова-Фаворська, М., Романова, Н. Ф. (2005). *Формування здорового способу життя: активна участь молоді*. Київ (Komarova, N. M., Zinchenko, A. H., Dikova-Favorska, M., Romanova, N. F. (2005). *Formation of a healthy lifestyle: active participation of young people*. Kyiv).

10. Кузьмін, В. (2012). Соціалізація студентів-сиріт у ВНЗ: соціологічна рефлексія. *Психологія і суспільство. Український теоретико-методологічний соціогуманітарний часопис*, 2 (48), 64–68 (Kuzmin, V. (2012). Socialization of orphans in universities: sociological reflection. *Psychology and Society. Ukrainian Theoretical and Methodological Socio-Humanitarian Journal*, 2 (48), 64–68).

11. Листвина, Е. В. (2012). Риски освітнього простору. *Гуманитарні науки і освіта*, 1, 38–43 (Listvina, E. V. (2012). Risks of educational space. *Humanities and Education*, 1, 38–43).

12. Малнацька, О., Мирончук, Н. (2014). Педагогічна майстерність викладача ВНЗ. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном*, 61–64. Житомир (Malnatska, O., Myronchuk, N. (2014). Pedagogical mastery of the university teacher. *Modernization of Higher Education in Ukraine and Abroad*, 61–64. Zhytomyr).

13. Мосейчук, Ю. Ю. (2015). Особливості адаптації студентів ВНЗ до навчання. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*, 8, 236–239. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkpnu_i_fv_2015_8_38 (Moseichuk, Yu. Yu. (2015). Features of the adaptation of students to study. *Bulletin of the Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohiienko. Physical education, sport and human health*, 8, 236–239. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkpnu_i_fv_2015_8_38).

14. Обривкіна, О. М. (2010). Сучасні форми методичної роботи з підвищення педагогічної майстерності викладачів в університеті. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*, 155.2, 111–119. Режим доступу: [//www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nvnu_ppf/2010.../10oom.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nvnu_ppf/2010.../10oom.pdf) (Obryvkina, O. M. (2010). Modern forms of methodological work on improving the teaching skills of teachers at the university. *Scientific bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*, 155.2, 111–119. Retrieved from: [//www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nvnu_ppf/2010.../10oom.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nvnu_ppf/2010.../10oom.pdf)).

15. Пляка, Л. В. (2016). Модель психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю. *Молодий вчений*, (28) 2, 144–149 (Pliaka, L. V. (2016). Model of psychological support for professional formation of the future specialists in the pharmaceutical profile. *Young scientist*, (28) 2, 144–149).

16. Равчина, Т. (2005). Організація взаємодії студентів з освітнім середовищем у вищій школі. *Вісник Львів. ун-ту. Сер. пед.*, 19, 2, 4–16 (Ravchyna, T. (2005). Organizing

interaction of students with the educational environment in higher school. *Bulletin of Lviv un-ty. Series ped.*, 19, 2, 4–16).

17. Равчина, Т., Тюріна, Т. (2013). Організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача вищої школи і студента у контексті сучасних освітніх викликів. *Педагогічна освіта і наука в умовах класичного університету: традиції, проблеми, перспективи: Педагогічна думка, освіта, персоналії: теоретичний, історичний, компаративістський підходи*, 3, 20–29 (Ravchyna, T., Tiurina, T. (2013). Organization of the subject-subject interaction of a teacher of higher school and a student in the context of contemporary educational challenges. *Pedagogical education and science in conditions of the classical university: traditions, problems, perspectives: Pedagogical thought, education, personalities: theoretical, historical, comparative approaches*, 3, 20–29).

18. Рогачова, Т. (2016). Психологічні проблеми студентів на першому році навчання у ВНЗ: причини виникнення та можливості подолання. *Психологія і особистість*, 2 (10), 2, 228–236 (Rohachev, T. (2016). Psychological problems of students in the first year of study at universities: the reasons of occurrence and possibility of overcoming. *Psychology and personality*, 2 (10), 2, 228–236).

19. Романова, Н. Ф. (2005). *Організація і управління діяльністю студентських соціальних служб у вищих навчальних закладах України* (дис... канд. пед. наук: 13.00.01). Київ (Romanova, N. F. (2005). *Organization and management of the activities of student social services in higher education institutions of Ukraine* (PhD thesis). Kyiv).

20. Рябова, З. В. (2016). Моделювання процесу управління якістю освіти в навчальному закладі. *Теорія і методика професійної освіти: електронне наукове фахове видання*, 9 (1). Режим доступу: http://tmpe.eor.by/images/Vol. 9/3_16_tmpe_9_ryabova.pdf (Riabova, Z. V. (2016). Modeling the process of quality management of education in an education institution. *Theory and methodology of vocational education: electronic scientific professional edition*, 9 (1). Retrieved from: http://tmpe.eor.by/images/Vol. 9/3_16_tmpe_9_ryabova.pdf).

21. *Студентське самоврядування в Україні*. (2004). Київ. «Молодіжна Альтернатива» (*Student self-government in Ukraine*. (2004). Kiev. "Youth Alternative").

22. Фіцула, М. М. (2006). *Педагогіка вищої школи*. Київ (Fitsula, M. M. (2006). *Pedagogy of higher school*. Kyiv).

23. Шевлюк, Л. А. (2015). Якість і відкритість освіти як національні пріоритети її демократичного розвитку в Україні. *Гуманітарний вісник Запорізької державної гуманітарної академії*, 61, 134–144. Режим доступу: <http://vestnikzgia.com.ua/article/view/47763>. DOI: 10.30839/2072-7941.2 (Shevliuk, L. A. (2015). The quality and openness of education as the national priorities of its democratic development in Ukraine. *Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhia State Humanitarian Academy*, 61, 134–144. Retrieved from: <http://vestnikzgia.com.ua/article/view/47763>. DOI:10.30839/2072-7941.2).

24. Ярошенко, А. О. (2007). Розвиток освіти як «відкритої системи» в умовах інформаційного суспільства. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка*, 3 (21), 1. Режим доступу: http://novyn.kpi.ua/2007-3-1/13_Yaroshenko.pdf (Yaroshenko, A. O. (2007). Development of education as an "open system" in the conditions of the information society. *Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". Philosophy. Psychology. Pedagogics*, 3 (21), 1. Retrieved from: http://novyn.kpi.ua/2007-3-1/13_Yaroshenko.pdf).

25. Maslow, A. H. (1967). A theory of metamotivation: the biological rooting of the value-life. *J. Humanistic Psychology*, 7, 93–127.

26. Petrenko, N. V. (2016). Освітній простір інформаційного суспільства як простір ризику для розвитку людини. *Грані*, 19 (5), 35–40 (Educational space of information society as a space of risk for human development. *Grani*, 19 (5), 35–40). DOI 10.15421/171606

РЕЗЮМЕ

Мировская Мариола. Студент как участник и субъект образовательного процесса: смена парадигмы в украинском образовании.

В статье на основе теоретического анализа утверждается важность пересмотра ролевых позиций участников образовательного процесса, в частности на уровне учреждения высшего образования: студентов, преподавателей и администрации. Установлено, что научные достижения относительно студента, как участника образовательного процесса, в основном касаются трех позиций, а именно: адаптации студента к условиям обучения в учреждении высшего образования, системы поддержки студента в заведении высшего образования и развития студенческого самоуправления в учреждении высшего образования. Утверждается, что формирование позиции студента как субъекта управления учреждением высшего образования, возможно при условии усиления акцента на взаимодействии в системе «преподаватель-студент-администрация» и пересмотра форм работы со студентом на основе утверждения позиции его самостоятельности и утверждения своего статуса с правом волеизъявления и самоопределения.

Ключевые слова: участники образовательного процесса, студент, преподаватель, администрация, управление качеством.

SUMMARY

Mirowska Mariola. Student as a participant and subject of the educational process: a change in the paradigm.

*The aim of the article is to determine in Ukrainian scientific sources the directions of changing the position of a student of a higher education institution in the context of modern challenges and changes in the educational paradigm. Tasks of the study: 1) to carry out search-analytical work in Ukrainian scientific sources on the subject of studying the position of a student in a higher education institution in the context of interdisciplinary knowledge; 2) to highlight the factors that strengthen the position of the student as a participant in the educational process and the subject of management of the institution of higher education. **Research methods.** In order to conduct research, we relied on the methodology of an interdisciplinary approach. We have chosen the methods of theoretical analysis of Ukrainian literary sources on selected topics in the field of psychology, pedagogy, sociology, law, public administration, etc.*

The article, based on theoretical analysis, confirms the importance of revising the role positions of participants in the educational process (students, teachers and administration), in particular at the higher education institution level. Consideration of the institution of higher education as an analogue of production, where the educational preparation of the student acts as a product of the educational process and the role of the teacher is interpreted as a bearer and provider of educational knowledge, is considered as the achievement of past historical times in the development of higher education. The transition in higher education institutions to quality management determines creation of a new system of approaches to assessing participants in the educational process. It should be carried out not from the position of users and performers, but from the point of view of the participants in the educational process as subjects of management of a higher education institution.

The processes of humanization of education and orientation towards individual development in the conditions of globalization and formation of an information society place emphasis on establishing partnerships between its participants (teachers, students and administration) as a condition and means for achieving a coherent result. It has been found out that scientific achievements of the student as a participant of the educational process mainly concern three positions, namely: adaptation of the student to the conditions of study at the institution of higher education, the system of support of a student in a higher education institution and development of student self-government in a higher education institution. It is stated that formation of a student's position as a subject of management of the institution of higher education will take place under the conditions of strengthening the emphasis on interaction in the "teacher-student-administration" system and the revision of the forms of work with the student on the basis of confirmation of the position of his/her self-sufficiency and acquiring the status of legal subject with the right of expression of will and self-determination.

Key words: participants in the educational process, student, teacher, administration, quality management.

УДК 378.011.3-051:81'243

Світлана Міхно

Сумський державний університет

ORCID ID 0000-0002-8307-1028

DOI 10.24139/2312-5993/2018.05/164-175

РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНО-ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ (ПРИ ВИВЧЕННІ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН)

У статті на основі методу аналізу, синтезу та узагальнення розкрито сутність поняття «пізнавально-творча самостійність майбутніх учителів іноземної мови» й визначено особливості формування пізнавально-творчої самостійності майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення педагогічних дисциплін. Розроблено технологію формування пізнавально-творчої самостійності майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення педагогічних дисциплін, яка містить такі етапи: професійно-мотиваційний, змістово-діяльнісний, особистісно-рефлексійний. Визначено педагогічні умови, які сприяють ефективній реалізації розробленої технології. Розкрито загальні питання підготовки та проведення педагогічного експерименту. На основі методів психолого-педагогічної діагностики, обсерваційних методів, узагальнення та прогнозування, проведено моніторинг сформованості пізнавально-творчої самостійності майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення педагогічних дисциплін та висвітлено його результати, здійснено кількісний і якісний аналіз результатів дослідження з використанням методів математичної статистики. Практичне значення дослідження полягає у використанні його результатів для оновлення змісту лекційних і практичних занять із педагогічних дисциплін. Перспективними напрямками подальших розвідок є виявлення впливу розробленої педагогічної технології на рівень сформованості пізнавально-творчої самостійності майбутніх учителів української мови та літератури.

Ключові слова: технологія, майбутні вчителі, заклади вищої освіти, іноземна мова, пізнавально-творча самостійність, педагогічні дисципліни.